

<https://doi.org/10.62837/2025.6.525>

FƏXRİYYƏ SADIXOVA
ADU
Rəşid Behbudov 134
e-mail: fakhriyyazahidova@gmail.com

ALİ MƏKTƏBLƏRDƏ İNGİLİS DİLİNDƏ MƏZMUN ƏSASLI DİL TƏDRİSİNDƏN İSTİFADƏNİN ƏHƏMİYYƏTİ XÜLASƏ

Qabaqcıl texnologiyalardan istifadə etməklə tələbələr geniş yayılmış, zəngin dünya təcrübəsindən bəhrələnmək və ondan səmərəli şəkildə istifadə etmək qabiliyyətinə yiyələnməklə bərabər düzgün, rəvan, axıcı, səlis nitqə malik olmaları ilə seçilməlidirlər. Bu zaman zəngin və yerində işlədilmiş leksik biliklərin mənimsənilməsi vacib şərt olaraq dəyərləndirilməlidir.

Müasir təhsilçilər İKT-nin yeniliklərindən nəinki xəbərdar olmalıdır, eyni zamanda öz gündəlik həyatında və təhsilində onlardan geniş istifadə etməlidir. Dünya təcrübəsində ali təhsil müəssisələrinin qüdrəti onun malik olduğu müasir kitabxanalar, müxtəlif laboratoriyalar, yenilənmiş informasiya bazası və ən əsası, ən son yeniliklərin tətbiqi ilə ölçülür. Son zamanlar xarici dilin tədrisi metodologiyası çox sürətlə inkişaf etdiyindən, təhsildə müasir texnologiyalara olan tələbat artmaqda davam edir, təhsil modelləri, tədris prosesinin iştirakçılarının rolları tədricən dəyişikliyə məruz qalır. Bu gün innovativ metodlarla mobil təhsil imkanı yaradan yeni vasitələr mövcud olmaqdadır. İnformasiya texnologiyasının sürətlə inkişaf edən tarixi və bu aspektdə dilöyrənmə hal-hazırda özünün fəal dövrünü yaşamaqdadır.

İnsan sosial varlıq hesab edilməklə digərləri ilə cəmiyyətdə ünsiyyətə daxil olur. Bu zaman dil insan tərəfindən qavranılır, mənimsənilir. Məhz ünsiyyət bir proses kimi bizim əldə etdiyimiz biliklərin, təcrübənin ötürülməsini realizə edir. Belə ünsiyyət şifahi və ya yazılı formada nitq vasitəsilə təzahür edib insanın lüğət fondunu, yəni leksikonunu inkişaf etdirir, zənginləşdirir.

Açar sözlər: məzmun, motivasiya, dil, nitq, səriştə

Məzmun əsaslı dil təlimi elə bir tədris yanaşmasıdır ki, bu zaman dilöyrənənlər dili mənalı məzmunlar əsasında maraqlı kontekstlər fonunda öyrənirlər. Onlar özlərini müxtəlif mənalı və maraqlı real həyati situasiyalarda sınaırlar. Bu yanaşmadan istifadə tədrisdə tələbənin uğurunun artmasına vəsilə olur, onun kamilliyini artırır, pedaqoji və texnoloji innovasiyaları zəruriləşdirir. Yazı, oxu, eşitmə və nitq bacarıqlarının inkişaf etdirilməsində məzmun əsaslı dil tədrisinin rolu əvəzolunmazdır.

Qeyd etdiyimiz kimi, yeni metod və yanaşmaların auditoriyaya müntəzəm inteqrasiyası vacib şərtlərdən hesab edilməkdədir. Universitetlərdə innovativ layihələrin həyata keçirilməsi təhsilin keyfiyyətini, universitetlərin beynəlxalq təhsil məkanına inteqrasiyası prosesini sürətləndirə və ölkənin elm-təhsil imicini yüksəldə bilər.

Bu mənada yeni, texnoloji, innovasiya cəmiyyətində, qlobal rəqabət şəraitində fəaliyyətə, inkişafa hazırlanmalıyıq [1, s.136]. Məzmun əsaslı dil tədrisi motivasiyanı yüksəldir. Motivasiya mexanizminin avtomatlaşması dilöyrənənlərin fəaliyyətini artırır, onların yaradıcı və tənqidi təfəkkürünü inkişaf etdirir və müstəqil işləmək bacarıqlarına yiyələndirir. Bu zaman müəllimin rolu çox böyükdür. Müəllimin əsas fəaliyyəti yönəldici xarakter daşmalı və bəzi vəziyyətlərdə isə o köməkçi rolunda çıxış etməlidir.

Motivasiyaedici mühit müəllim və təhsilalanların münasibətləri, onların əməkdaşlığı üçün müəllim və tələbə qrupu arasında səmərəli ünsiyyət yaradılmasını şərtləndirir. Lakin özünün bütün üstünlükləri ilə yanaşı bu heç də həmişə asan başa gəlmir. Bu müəllimdən böyük zəhmət, səbr, əzm tələb edir. Çünki əvvəlcə müəllimin reallaşdırmaq istədiyi dilöyrənənlərə bir qədər maraqsız görünsə də ancaq zamanla onlar bunun dərinliklərini anlayır, bacarıqlara əsl mənada yiyələnirlər. Buna görə də müəllim motivasiyanın formalaşdırılması yollarını özü üçün aydınlaşdırmalı, ondan istifadə edəcəyini müəyyən edərək fəaliyyətə başlamalıdır.

Müasir dövrdə təhsildə motivasiyanın yaradılmasında da bu cür dil tədrisi mühüm rol oynayır və tədrisi daha səmərəli, maraqlı etməyə vasitəçi olur. Bütün qeyd edilən vasitələrdən istifadə müəllimdən yüksək qabiliyyətlər tələb edir və bununla yanaşı motivasiyalı dilöyrənənlərin maksimum fəallığına nail olmağa imkan yaradır. Bütün bu yeniliklər əksər hallarda motivasiya mənbəyi olaraq qiymətləndirilir. Müxtəlif innovasiyaların, o cümlədən sözügedən dil təliminin meydana gəlmə səbəbi ilk növbədə tədris edilən ayrı-ayrı fənlərin məqsədlərinin dəyişikliklərə uğraması nəticəsində yaranmışdır. Motivasiyanın yaradılması zamanı interaktiv təlim metodundan istifadə tələbələri nəinki yeni biliklərlə zənginləşdirir, həmçinin onlarda düşünmə qabiliyyətini və müstəqil bilik əldə etmək, mənimsəmək bacarıqlarını formalaşdırır. İnteraktiv təlim metodu ilə təşkil olunan dərslər dilöyrənənlər üçün xarici dilin praktik cəhətdən öyrədilməsinə şərait yaradır, onların kommunikativ bacarıqlarını formalaşdırır və idrak fəaliyyətini fəallaşdırır.

Bu gün nitq vərdişlərinin inkişaf etdirilməsi məsələsi deyil, daha çox kommunikativ səriştəyə yiyələnmək zərurəti meydana çıxır. Bu mənada təlimdə məzmun əsaslı dil tədrisinin rolu olduqca böyükdür. Bütün bunlar tələbələrin ünsiyyət qurması üçün təqdim edilməlidir: başqalarını dinləmə bacarığı, ünsiyyətə qoşulmaq, verilən kontekstdə mənanın müzakirəsi. Bu təlim üsulu keyfiyyətli bilik və bacarığa yiyələnməyə xidmət etməklə yanaşı, təhsilalanlarda təfəkkürün inkişafına şərait yaratmalıdır. İnteraktiv təlimdə bu cür təfəkkür- idraki proseslərin

inkişafına müxtəlif qrupdaxili işlər, qruplarda müxtəlif fəaliyyət layihələrinin hazırlanması, problemlərin fərdi və qrup şəklində həlli vasitəsilə nail olunur. Bu üsul tələbələri müstəqil düşünməyə, qərarlar qəbul etməyə və tədqiqata istiqamətləndirir. Dərsin səmərəli təşkili yalnız o zaman mümkün olur ki, bütün təhsilalanlar fəaldırlar və onlar həqiqətən nəşə öyrənə bilirlər.

Mətn üzərində işin təşkilinin ilkin mərhələsində əsas məqsəd ən elementar səviyyədə vərdişlərin aşılmasıdır. Xarici dildə əsas məsələlərdən biri mətnlə bağlı seçim imkanlarıdır. Bu zaman mətn materialları müəyyən prinsiplərə əsaslanaraq seçilməlidir. Xarici dildə mətn materiallarının seçimini şərtləndirən əsas prinsiplərdən biri onların təhsilalanlar üçün məzmunun maraqlı olması, dinləyicilərin ehtiyac və tələbatlarını nəzərə almaqla seçilməsi, dilöyrənənlərin yaş, intellektual bilik səviyyələrinə uyğun olmasıdır. Mətnlər üzərində işin səmərəli təşkili məqsədilə istifadə edilən mətnlər motivasiyanın yaradılmasına xidmət etməli, onları ingilis dilini öyrənməyə həvələndirməlidir [2,s.59]. Burada istifadə edilən mətnlər autentik olmalı, onlar dilöyrənənlərin leksik və qrammatik potensialını zənginləşdirmək imkanları baxımından əhəmiyyət kəsb etməlidir. Təqdim edilən mətn materiallarındakı məzmun müxtəlif xarakterli, rəngarəng olmalı, dildəşiyicilərinin mədəniyyəti, təfəkkürü, onların yaşadıkları cəmiyyətdə qəbul edilmiş müxtəlif ünsiyyət tərzləri haqqında dilöyrənənləri məlumatlandırmalıdır. Belə ki, təhsilalanlar hekayə, roman, qəzet, jurnal məqaləsi, elan, reklam, poemaları dinləyib, onları adekvat şəkildə qavramağı, dildəşiyicilərinin istifadə etdiyi nitq modellərindən adekvat şəkildə istifadə etmək, və onların əsasında özlərinin mətnlərini yaratmaq bacarığına yiyələnmişdirlər.

Məzmun əsaslı dil tədrisi kimi yanaşmalardan istifadə fəal təlim üsulunu zənginləşdirən elementlərdəndir [2,s.58]. İnteraktiv təlim ənənəvi təlim metodlarından tamamilə fərqli yollarla həyata keçirilir. İnteraktiv təlimdə müəllimin rolu köməkçi və bələdçi, şagird və tələbənin rolu isə fəal tədqiqatçı və iştirakçı kimi dəyişir. Məzmun əsaslı təlim metodlarının istifadəsi zamanı müəllim tələbələrin səmərəli ünsiyyəti və qarşılıqlı əlaqəsi üçün bütün lazımı şəraiti yaradır. Əsas rol dilöyrənənlərə verilir. Təlim prosesinin psixoloji mühitini müsbətə doğru dəyişmək üçün tələbələrin problemin həllinə yönəldilmiş istənilən cəhdi və ya fikri yüksək qiymətləndirilərək, ciddi və hörmətlə qarşılanır. İnteraktiv təlimdən istifadə zamanı dilöyrənənlərə hörmətlə yanaşmaq, onlara etibar etmək, onların cavablarını qiymətləndirmək həm özünə inam, həm də müəllimə hörmət və etibar hissini daha da artırır [3, s.45].

Məzmun əsaslı dil tədrisi ingilis dilini dil daşıyıcıları tərəfindən istifadə edilən şəkildə dili mənimsəməyə imkan verir ki, nəticədə, xarici dili öyrənən tələbələr auditoriya mühitini real dünya mühitinə asanlıqla və uğurla inteqrasiya edə bilirlər. Bu cür real ünsiyyət tələbələrə kommunikativ səriştəyə yiyələnməyə köməklik göstərir. Tələbələrin kommunikativ bacarıqları onları mənəli, həyata keçirilə bilən, bədii əsərləri oxuma prosesinə cəlb etməklə inkişaf etdirilməlidir. Bədii əsərlərlə tanışlıq tələbələrdə məmnunluq, razılıq, əminlik hissi

yaradır, niyyətlərinin kommunikativ həyata keçirilməsi üçün öyrənilən xarici dildən düzgün və adekvat şəkildə istifadə etmək bacarıq və arzusunun inkişaf etdirilməsini əsas kimi irəli sürür. Burada üstünlük anlama, danışmaq, fikir və ideya mübadiləsinə verildiyi halda qrammatik, struktur və leksik vahidlər bu məqsədə nail olmaq üçün öyrənilir.

Kommunikativ kompetensiyanın inkişafını nəzərdə tutan amillərdən biri də qeyd etdiyimiz kimi, məhz məzmun əsaslı dil tədrisidir.

Məlum olduğu kimi, məzmun əsaslı dil tədrisində bacarıqların mənimsənməsi əhəmiyyətli rola malikdir. Xarici dilin tədrisi prosesində, həm də şifahi nitqin öyrədilməsi zamanı tələbələrdə maraq və motivasiyanın yaradılmasında bir vasitə ola bilər. Belə ki, bu və ya digər bədii mətnlərdə olan informasiyanın müzakirə edilməsi danışmaq vərdişlərinin inkişaf etdirilməsi üçün mühüm stimula yarada bilər.

Beləliklə, müxtəlif kommunikativ tapşırıqları yerinə yetirmək üçün dilöyrənlər kommunikativ fəaliyyət növlərinə cəlb edilməli və kommunikativ strategiyalardan istifadə etməlidirlər.

Ədəbiyyat

1. Шубин Э.П. Языковая коммуникация и обучение иностранным языкам. М.: Просвещение, 2002, 232 с.
2. Щерба Л. В. О тройном аспекте языковых явлений .-Известия АН СССР, 1931, № 1.
3. Brown H.D. Principles of language learning and teaching. Longman Publication, 2000, 352 p.

Fakhriyya Sadikhova

The advantage of using content based language teaching in English at high schools

Summary

Consequently, a student who is an eager reader encounters more words than a student who reads less. In addition, regular reading is likely to lead to more efficient access of word meanings. A student who reads also outside school has many opportunities to acquire and improve vocabulary knowledge through inference from context. World knowledge comes from experience and from previously read texts. Skilful comprehenders use discourse knowledge to connect text elements in a consistent fashion and to connect the content to the messages of the writer. Discourse knowledge includes for instance, the structure of different genres, the main messages the author intends to convey, and the topic structure. Linguistic knowledge includes oral language capacities – production and comprehension – and the ability to reflect one's knowledge of language. Skilful reading requires knowledge of all

linguistic levels – phonology, morphology, syntax, and higher level discourse structures. In addition, comprehension often involves integrating non-print information. Their goals are gaining knowledge, enjoying literature, locating specific information, and learning from text. Motivation consists of multiple aspects. The students with strong sense of competence are likely to engage. In addition, when children are inherently motivated to read, value reading highly, and are mastery-goal oriented, they are more likely to engage in reading. These strategies can reflect conscious awareness or become automatic with practice.

Key words: content, motivation, language, speech, competence

ФАХРИЯ САДЫХОВА

**Важность употребления обучения основанный на содержании в
английском языке на высших вузах**

Резюме

Для того, чтобы сделать процесс обучения речевой коммуникации на языке специальности более эффективным, преподаватель должен содействовать созданию обстановки, когда и обучающий, и обучаемые чувствуют себя достаточно комфортно, в том или ином академическом контексте, понимают цель речевого общения, и осведомлены о способах достижения этой цели с помощью использования ранее усвоенных лексических единиц, грамматических структур, интонационных моделей и речевых образцов. Знание потребностей студентов и целей, в которых они изучают тот или иной иностранный язык, позволяет специалистам в области преподавания иностранных языков, а также практикующим учителям языков разрабатывать наиболее эффективные методы их достижения. Современная методика преподавания иностранных языков, основанная на коммуникативной модели обучения языку, предполагает обучение иноязычноречевой компетенции в определенном коммуникативном контексте путем сочетания основных компонентов языковой системы и при условии обеспечения коммуникативного контекста с помощью ситуаций и тем, и реализации и усвоения лингвистических единиц в функциональных целях. Совершенно естественно, что при выборе наиболее целесообразного метода или методов обучения коммуникации на иностранном языке предпочтение должно быть отдано коммуникативному подходу к обучению языкам.

Ключевые слова: содержания, мотивация, язык, речь, компетенция

Rəyçi: filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Nuriyyə Əliyeva